

Központi irattározás a MÁV-nál

Új lehetőségek

a híddokumentumok használóinak

Dr. Opauszki István

osztályvezető

ÜDSz. Levéltári Osztály

opauszkii@mavrt.hu

(1)511-4692 01/4612

A MÁV történetében példa nélküli fejlesztés valósult meg 2001-2004 között a MÁV-iratok, -tervrajzok tárolása és digitalizálása területén. Ez korszerű hozzáférési lehetőségeket biztosít a MÁV szakemberei számára, hogy a **munkájukhoz** nélkülözhetetlen dokumentumokhoz egyszerűen és gyorsan jussanak hozzá.

A rendszer kiépítése során felépült a MÁV Rt. Központi Irattára, és digitalizálták a MÁV nem selejtezhető iratainak és **tervrajzainak** jelentős részét.

A koncepciótól a döntésig

A MÁV területi igazgatóságainak és központi szervezeti egységeinek irattáraiban a 20. sz. végére 70 000 irat-folyóméternyi dokumentum (ügyirat, tervrajz és egyéb irat) halmozódott fel. Ráadásul mintegy 30%-a az érvényes MÁV-irattári terv szerint egyáltalán nem selejtezhető. Ennek a kb. 20 000 iratfolyóméternek egy része történelmi értéke miatt állami levéltárba adható lett volna, ha azok el tudták volna helyezni.

Nagyobbik része viszont a MÁV működéséhez nélkülözhetetlen információkat tartalmazott.

Az iratok jelentős hányada mostoha tárolási körülmények között, nedves és fűtetlen pincékben volt elhelyezve. Néhány helyen csatornatörések miatt semmisültek meg, máshol gombás fertőzés tette tönkre a dokumentumokat. Az iratok nyilvántartása és a raktárak rendje sem volt tökéletesnek mondható, számítógépes **nyilvántartás** pedig egyáltalán nem létezett.

Az 1990-es évek elejének gazdasági nehézségei Magyarországon a MÁV-nál sem kedveztek a szükséges, de nem azonnal kimutatható eredménnyel járó fejlesztéseknek. A gazdasági helyzet lassú javulása eredményeként a 90-es évek második felében az irattárolás területén lehetőség nyílt hosszabb távú program végrehajtására. Az igazgatóság 2000 októberében tárgyalta és fogadta el a MÁV Rt. irattározási rendszerének korszerűsítéséről készített előterjesztést. Az ekkor elfogadott és 2004 végén lezárult beruházás két részből állt: első elemeként a MÁV létrehozta Központi Irattárát a Nyugati pályaudvar területén, a Ferdinánd híd lábánál, melyben modern tárolási körülmények biztosítják az eredeti iratok hosszú távú fennmaradását (*1. ábra*). A döntés eredményeként 10-15 évre megoldást nyert a nem selejtezhető iratok és tervek tárolása. A rendszer második elemeként, 2001-2004 között digitalizálták a MÁV nem selejtezhető iratainak és tervrajzainak jelentős részét.

1. ábra – A MÁV Központi Irattár épülete

A Központi Irattár épülete

A Központi Irattár épülete 5 szintes. Ebből 4 szinten raktárak, egy szinten pedig irodák, munka- és ügyfélszolgálati helyiségek találhatóak. Az épület egy-egy szintje kb. 600 négyzetméteres, tehát a teljes alapterület 3000 négyzetméter. A négy raktár összesen mintegy 20 000 iratfolyóméter ügyiratot és tervrajzot képes befogadni. Ezt úgy értjük el, hogy a raktárakban gördülő (mobil) polcrendszert helyeztünk el, amely a fix rendszerhez képest dupla mennyiségű iratot képes befogadni. A tárolóterekben az iratok hosszú távú megőrzése érdekében a hőmérséklet és a páratartalom szabályozott. A fény kizárása és a klimatizálás jobb hatásfoka miatt a raktárakon ablakok csak az épület végein találhatóak. A biztonságról riasztó- és tűzvédelmi rendszer gondoskodik.

A MÁV-os kollégák rendelkezésére az épületben ügyfélszolgálat áll, ahol egyszerre 5-6 fő tud kutatni megfelelő körülmények közt. A megközelítés mozgássérültek számára is biztosított (2. ábra).

2. ábra - Ügyfélszolgálat

Kétszintű irattározási rendszer

A Központi Irattár létrehozásával kétszintűvé vált a MÁV eddigi területi alapú irattározási rendszere. A Központi Irattárba az egykori hat igazgatóság és a vezérgazgatóság 15 évnél régebbi, nem selejtezhető, illetve történeti értékű ügyiratai és néhány kiválasztott tervtár (volt MÁVTI, TBÉSZ, Építési és Pályafenntartási archív stb.) teljes tervanyaga került. A később selejtezhető iratok továbbra is a szerve-

zeti egységek irattáraiban maradtak. Minden évben egy újabb év iratai kerülnek a Központi Irattárba, miközben további teljes szakági tervtárak átvétele előkészíté alatt van (3. ábra).

Az új központi irattári rendszer működtetésére a MÁV Rt. Ügykezelési és Dokumentációs Szolgáltató Szervezetén belül 2001 elején Levéltári Osztály alakult. Az osztály jelenleg 11 főből áll: 2 fő egyetemi végzettségű levéltárosból, 7 fő szakképesítéssel rendelkező irattárosból és 1 fő szállító-munkásból.

Az iratok digitalizálásának előnyei és folyamata

A MÁV Rt. Igazgatóságának korábban már említett határozata fogadta el a MÁV Központi Irattárba kerülő ügyiratok és tervek digitalizálásának koncepcióját.

Felmerül a kérdés, hogy milyen előnyök származnak az említett iratok, tervek digitalizálásából, ha az eredeti papír alapú változat is elérhető. Egy digitális irattárban, ha megfelelő keresőmezők állnak rendelkezésre, a dokumentumok kikeresése, megtekintése

3. ábra

Feladatok megoszlása a kétszintű irattározásban

MÁV-IRATTÁRAK, TERVTÁRAK

- tárolás, iratkiadás, selejtezés
- kiválasztás a Központi Irattárnak – nem selejtezhető, és 15 évnél régebbi ügyiratok – kijelölt tervtárak
- átadásra előkészítés

MÁV KÖZPONTI IRATTÁR

- szállítás, átvétel
- iratrendezés
- digitalizálás
- tárolás
- ügyfélszolgálat

4. ábra

Digitalizálás folyamata

néhány percet vesz csak igénybe. Sokkal nagyobb az esélye az iratok megtalálásának, mivel bármely keresőmezőre vagy annak egy részére is lehet kutatni. Nem elhanyagolható, hogy a szervezeti egységek munkatársai saját maguk kereshetik meg az iratokat, letölthetik a számítógépre, így sokkal kevesebb munkaerő kell az irattár üzemeltetéséhez. Az eredeti dokumentumokat így csak nagyon ritkán (pl. bírósági tárgyalás céljára) kell kiadni a szervezeti egységek részére, ezért elvesztésük is kizárható. A dokumentumokat nem kell fizikailag mozgatni, a használat során nem károsodnak, épen maradhatnak meg a jövő számára. Mindezek a MÁV-nál korábban rengeteg gondot okoztak. Az eredeti dokumentumok megsemmisítése ugyanakkor a digitalizálás után sem lehetséges. Egyrészt a technológia túlságosan új ahhoz, hogy ezt megteheszük, nincs ugyanis tapasztalatunk arra vonatkozóan, hogy meg tudjuk-e őrizni a digitális adatállományt akár 50-100 éven keresztül is. Bár a néhány évenkénti konvertálással jelenlegi tudásunk szerint elérhető az adatállomány frissítése, ennek azért vannak kockázatai is. Ezeket az eredeti dokumentumok megőrzésével tudjuk kivédeni.

A megsemmisítés másrészt azért sem lehetséges, mert az állami levéltárak nem engedélyezik a nem selejtehető dokumentumok megsemmisítését még akkor sem, ha digitális másolat készült róluk.

A feldolgozás technikai paramétereit a következők: a képfelbontást 200 dpi-ben rögzítettük, mivel ennél nagyobb felbontás az adatbázis méretét, hardverszükségletét jelentősen megnövelte volna, és a dokumentumok gyors megtekintését is akadályozná. Emellett ennél a felbontásnál már nagyon ritkán fordul elő információvesztés az eredeti dokumentumhoz képest. A mentés a tömörített TIF file formátumban történik. Az adatbázist MS SQL adatbázismotor kezeli, amelyre a General Document Line (továbbiakban: GDL) Rt. által speciálisan a MÁV számára készített program, a DNR (Dokumen-

tum Nyilvántartó Rendszer) épül. Az egyes részfeladatok (pl. szkennelés) működtetését további programok segítik (4. ábra).

A digitális archívum két alapvető részből áll, egyik a dokumentumok digitalizált képe. Ezek egy részét síkágyas szkennereken, a tervrajzokat pedig A0 méretig tervrajz-szkennereken rögzítik.

Alihoz, hogy a gyors kutatás lehetséges legyen, szükség van kereshető adatbázisra is. A keresési mezőket az adatrögzítők töltik ki a dokumentumok alapján. A dokumentumok 5-7 állandó adatát rögzítik. A felhasználók számára már együtt jelenik meg a dokumentum és a hozzá tartozó adatmezők. A dokumentumkeresés az alábbi adatokban, illetve ezek kombinációjában lehetséges.

Keresési mezők ügyiratoknál

- MÁV-szerv (pl. Budapesti Igazgatóság)
- MÁV szervezeti egység (pl. Hidász Osztály)
- Ügyirat tárgya
- Keletkezés éve
- Irattári tétele szám
- Iktatószám
- Elő- és utóiratok

Keresési mezők tervrajzoknál

- Tervrajz tárgya
- Tervszám
- Rajzszám
- Tervezőiroda neve
- Tervezés éve

A digitalizálás jelenlegi állása

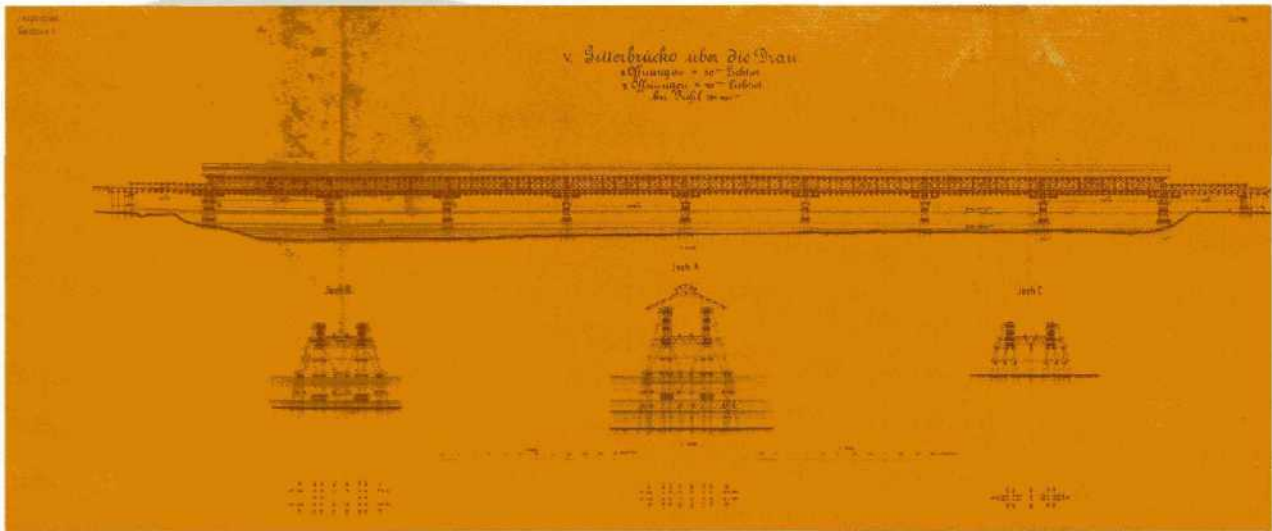
A 2001-2004 közötti nagyüzemben a feldolgozás során 1 200 000 ügyiratot és 1 300 000 tervrajzot digitalizáltak. A MÁV részére átadott adatbázis mérete 1380 GB volt. A digitalizálást végző GDL Rt. 2005 elején a MÁV Központi Irattár épületében beüzemelte a számítástechnikai rendszert, és létrehozta a további üzemeltetéshez szükséges digitalizálókapa-
cítást. A saját munkaerővel történő feldolgozás 2005 májusában

indult meg. Jelenleg az eddig átvett irat- és tervállomány 75%-a digitálisan is kereshető és megtekinthető. A fennmaradó 25% fele rossz fizikai állapota miatt később is csak papír formában lesz kereshető, a többi digitalizálása folyamatban van.

Híddokumentumok a Központi Irattárban

Az irattári anyag digitalizálása során mintegy 35 000 olyan ügyiratot dolgoztunk fel, amelynek tárgymeghatározásában a híd-szattal kapcsolatos fogalom (pl. híd, át-eresz) szerepel. Az ügyiratok 1891-1990 között keletkeztek, és a szöveges részek mellett sokszor tervrajzok is találhatóak. A tervtári részben mintegy 135 000, hidakkal, át-ereszekkel stb. kapcsolatos tervrajz szerepel. Ennek legnagyobb részét a MÁV Zrt. PVÜ PMLI Mémöki Létesítmények Osztály tervtárának 1871-2004 között keletkezett digitalizált dokumentumai alkotják, mintegy 120 000 különféle tervrajz és irattal, mely 10 500 borítékívából származik. Az egy műtárgyhoz tartozó dokumentumok ugyanazon virtuális „borítékívba” kerültek, így egyetlen lekérdezéssel gyűjthető a műtárgyhoz kapcsolódó összes irat. Ez az iratanyag a többi tervtártól eltérően papír formában megmaradt a Mémöki Létesítmények Osztály kezelésében, így a későbbiekben szükség lesz a 2004 júliusa után keletkezett dokumentumok digitalizálására is.

Számos történeti értékű híddokumentum található egy, még iratrendezés alatt lévő, de nagy jelentőségű tervegyüttesben, amelyet 2005 folyamán vett át a Központi Irattár. Egykor a Budapest I. ker. Hunyadi utcában az Építési és Pályafenntartási Szakosztály keretében működött a Magyar Államvasutak Tervtára. A központi tervtár szerepét betöltő intézmény csaknem 100 évig állt fenn. Funkciója az volt, hogy egy helyen elérhető legyenek a vasutak építési terveit, az alépítményi, a felépítményi, híddépítési, magasépít-

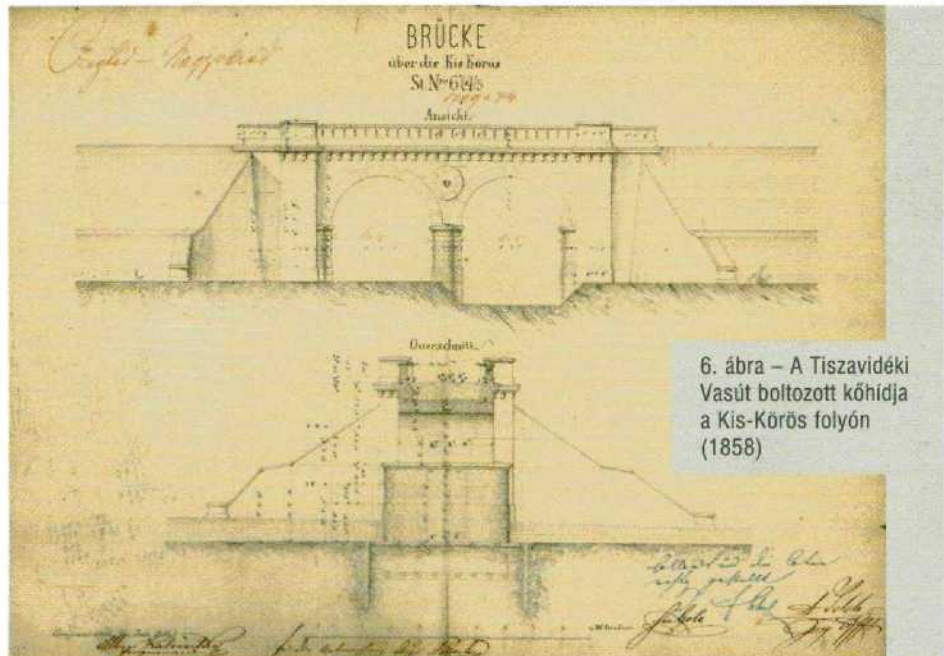

5. ábra - A Déli Vaspályatársaság meg nem épült 300 méteres fedett fahídja a Dráván (1850-es évek második fele)

ményi tervek és szabványtervek, kisajátítási iratok, közigazgatási bejárású jegyzőkönyvek. Iratai között az 1850-es évektől az 1940-es évek végéig található műtárgyak, fa- kő-, vas- és betonhidak, átereszek, provizóriumok tervrajzai és a hozzájuk kapcsolódó számítások, jegyzőkönyvek. Az iratanyagban az 1920-tól határon túlra került vasútvonalakra vonatkozó dokumentumok is nagy számban megőrződtek (5-6. ábra).

Az ügyfélszolgálat működése, kutatás a Központi Irrattárban

A MÁV-os kollégák levélben, faxon, valamint interneten érkező kéréseit is fogadni tudjuk. A jogosultság ellenőrzése után igény szerint elektronikus vagy papír alapú másolatot adunk át. A kérések többségét elektronikus formában 24 órán belül kapják meg a kollégák, míg a papír alapú hiteles másolat eljuttatása belső postán 2-3 napot vesz igénybe. Amennyiben a rendszer javasolt fejlesztése zöldutat kap, és a beruházásra meglesz a pénzügyi forrás, a következő évtől a MÁV belső informatikai hálózatán (intranet) a dokumentumok kikeresése és megtekintése - természetesen megfelelő felhasználói jogosultsággal - on-line módon történhet. Ez azt jelenti, hogy a felhasználók a munkahelyükről közvetlenül tudnak az adatbázisban keresni, és a szükséges dokumentumok digitális képét a számítógépükre letölthetik. Külső cégek a kért irat vagy tervrajz tárgya szerint illetékes MÁV-szervezet, ha ez nem megállapítható, akkor az Igazgatási és Sza-

6. ábra - A Tiszavidéki Vasút boltozott kőhídja a Kis-Körös folyón (1858)

bályozási Főosztály engedélyével, díjazás ellenében kaphatják meg a dokumentumot. Az iratokat kutatási engedély birtokában tudományos célból kutatók is használhatják. A kutatóktól támogató nyilatkozat bemutatását kérjük. Kutatási korlátozást a levéltári és az adatvédelmi törvényben szabályozott esetek (pl. személyiségi jogok védelme) jelentenek. Üzleti vagy szolgálati titok minősítéssel ellátott dokumentumok levéltárunkban nincsenek. A tudományos kutatók a papír alapú másolatért másolási díjat fizetnek. Az elektronikus másolat segítségével a kutatók számára megnyílik az otthoni munka lehetősége. Reményeink szerint a számítógépes kutatás lehetőségével kevesebb időráfordítással több és alaposabb tudományos munka születhet. «

Dr. Opauszki István Summary

Between 2001 and 2004 the Hungarian State Railways upgraded its archiving methods. The storage and digital procession of the Hungarian Railways' own historical and business documents now showing a highly developed state. This offers a new way for the professionals to get the necessary documents fast and simply, The newly built Central Archives of the Hungarian Railways now keeps most of the undisposable documents and plans both in their original form and also in digital format.